

Tóth Zsuzsanna*: A családon belüli erőszak

Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 1–2. szám (2014. június 30.)

Bevezetés

„Ahol a szeretet véget ér, ott kezdődik a gyűlölet.”
(Tolsztoj)

A családon belüli erőszak aktualitását növeli, hogy a sajtó is kiemelten foglalkozik a témával. Manapság az erőszak sokkal több embert fenyeget a családi otthonok falain belül, mint azokon kívül.

Sajnos a családon belüli erőszakos cselekmények nagy része ma sem jut el a hatóságokhoz, még mindig magánügynek tekintik a zárt ajtók mögött történő eseményeket.

A bántalmazottakra is nagy nyomás nehezedik, egyrészt szégyellik a történeteket, másrészt félnek a bántalmazás ismétlődésétől.

Véleményem szerint egy felismerhető, megakadályozható és megállítható cselekményről van szó, melynek remélem, elősegítését szolgálja az újonnan hatályba lépő Btk., mely kapcsolati erőszak elnevezéssel rendeli büntetni a családon belüli erőszakos cselekményeket.

A családon belüli erőszak, mint szociológiai jelenség vagy kriminológiai entitás a XX. század 1960-as éveinek felfedezése.[1]

A téma mindenkiben sok érzést, egyesekben indulatot kavart. Aki elszenvedti, aki végignézi, s aki csak hallomásból ismeri. S persze aki elköveti.[2]

A kriminológiai meghatározás szerint családi erőszak embertől eredő, másik személyre közvetlenül irányuló, a cél elérésére alkalmas pszichikai vagy fizikai erő. A családon belül elkövetett, a családtagok ellen irányuló cselekményeket az életkortól és nemi hovatartozástól függő egyenlőtlenségek okozta anyagi, érzelmi és szexuális függőség különbözteti meg az erőszak más formáitól, még ha a megjelenési formájukban hasonlóak is.[3]

Azért választottam ezt a témát, mert sajnos napjainkban a családon belül elkövetett erőszakos cselekmények nagy gyakorisággal fordulnak elő és éppen ezért az egyik legfontosabb szabályozást igénylő terület.

A családon belüli erőszak fő jellemzője, hogy zárt ajtók mögött zajlik, és a bántalmazottak nem mernek segítséget kérni. Az belátható, hogy nehéz az ilyen típusú bűncselekmények bizonyítása, és éppen e miatt szükséges volna egy hatékony intézményrendszer felállítására, amely segítséget nyújtana a megelőzés, az áldozatok védelme, segítése terén.

Először szeretnék szólni a családon belüli erőszakra vonatkozó elméletekről, bántalmazásról, a jogi szabályozásáról, valamint a távortartásról. Majd ezt követően szeretnék kitérni a nemzetközi dokumentumokra, alapvető modellekre és különböző európai államok gyakorlatára.

Elméletek a családon belüli erőszak magyarázatára

Pszichológiai, pszichoanalitikus elmélet:

A családi erőszakon belül főleg a gyerekbántalmazás körében keresik az oksági válaszokat. A gyerekbántalmazáshoz vezethet a megfelelő anya-gyerek kapcsolat, a szükséges kötődés kialakulásának kudarca. A visszaélés hátterében az is állhat, hogy abúzív szülő saját feldolgozatlan problémáit, negatív vonásait vezeti gyermekére és ezért bántalmazza. Elképzelhető, hogy maga is bántalmazott volt gyermekkorában és ezt a traumát ismétli a saját gyerekével.

Szociológiai elméletek:

A családon belüli erőszak kiterjedt jelenség, amelyet az egyéni jellemzőkön túl számos társadalmi erő és folyamat befolyásol.

Erőforrás-elmélet:

A család sajátos hatalmi rendszer, amely tartalmazza a kényszert, az erőszakot, vagy az azzal való fenyegetést. A családi hatalmi egyensúly annak a családtagnak kedvez, aki több erőforrással rendelkezik. Az elmélet értelmében a kevés erőforrással rendelkezés teszi szükségessé az erőszak családon belüli alkalmazását az uralom érvényesítése érdekében.

A csereelmélet, kontrollelmélet:

A csereelmélet szerint a viselkedést és az emberi kapcsolatokat az öröm keresése és a fájdalom elkerülése motiválja.

A kontrollelmélet úgy gondolja, hogy a bűncselekmény elkövetése része az emberi természetnek és a legtöbb ember azért nem követ el bűnt, mert megfelelő kontrollmechanizmusok működnek.

Patriarchátuselmélet:

A családi erőszak a nők ellen irányuló férfi erőszak, melynek oka a családtagok közötti társadalmi egyenlőtlenség. A családi erőszak minden formája hatalmi kérdés, az erőszak a férfiuralom fenntartásának eszköze.

Szociális tanuláselmélet:

A legtöbb humán magatartást megfigyelés alapján sajátítjuk el. A gyerekkori megfigyelések „tanítják” meg, miként „kell” felnőttként viselkednünk. A gyerekkorban elszenvedett vagy megtapasztalt szülői bántalmazás növeli annak esélyét, hogy a gyerek felnőve saját kapcsolataiban agresszívan viselkedik.[4]

A családon belüli erőszak elkövetői és áldozatai a legkülönbözőbb körökből kerülnek ki. Az erőszakot elszenvedők az esetek többségében nem mernek segítséget kérni, félnek a bántalmazó bosszújától. Az események tanúi pedig nem tesznek semmit, mivel a legtöbben úgy gondolják, hogy az, ami a családokkal a zárt ajtókon belül történik, csak rájuk tartozik. A családon belüli erőszak azonban nem magánügy!

A bántalmazás sok esetben (a bántalmazott megtorlástól való félelme miatt) akár évekig, évtizedekig is folytatódhat, és akár komoly tragédiákhoz is vezethet. A bántalmazás tünetei intenzívek és hosszú távúak. Az áldozatoknál megfigyelhető a gyengeség, a tehetetlenség, megszegyenülés, önbizalomvesztés, alacsony önértékelés, szexuális zavar, öngyilkossági kísérletek.[5]

Mi okozza az erőszakos viselkedést?

Az erőszak attól függ, hogy az illető mennyire és hogyan tanulta meg feldolgozni a dühét, a stresszt, ami minden ember életének meghatározó része.

Akit vertek gyerekként, az megtanulja, hogy a problémák rendezésére az erőszak a megfelelő eszköz. Talán ő maga is elhitte, hogy a fizikai bántalmazás a szeretet része. „Csak azért verlek, mert szeretlek. A te érdekedben teszem.” Levonhatja azt a következtetést, hogy az erőszak elfogadható a felnőttek kapcsolatában és, aki erőszakot használ, az eléri, amit akar.[6]

Egy erőszakos kapcsolatnak három lehetséges vége lehet:

- A bántalmazó segítséget kap
- Az áldozat kilép a kapcsolatból
- A kapcsolat fennmarad.

Bármelyik fél

- depresszióssá, öngyilkossá válhat
- drog vagy alkoholfüggővé lehet
- mentálisan vagy lelkileg rendellenes állapotba kerülhet.

Az erőszak áldozata

- komoly sérülést szenvedhet vagy akár partnere meg is ölheti
- önvédelemből megölheti bántalmazóját[7]

Amíg a férfiakat általában a családon kívül éri az erőszak, addig a nők és a lányok otthon és a családon belül elkövetett erőszak áldozatai.[8]

A bántalmazás

A házastársi (élettársi, intim kapcsolaton belüli) bántalmazás jelenségére jellemző a partner akaratának megtörése, önálló gondolatokkal, érzésekkel, vágyakkal rendelkező felnőtt emberi lény voltának folyamatos háttérbe szorítása, végső soron tagadása. Ahhoz, hogy a bántalmazó az uralmát gyakorolhassa, rendszeresen bizonyítania kell, hogy a hatalma alatt tartott személy rossz, elviselhetetlen, ezért nevelésre, fegyelmezésre szorul. Meggyőződése, hogy ez utóbbiakra neki joga van, s partnere „nevelése” érdekében az eszközökben sem kell válogatnia.

A feleségbántalmazás általában nem egyszerűen feszültségből, idegességből fakadó, indulati jellegű cselekmény. Az esetek többségében folyamatos, rendszeres és célzatos a bántalmazás és a terror. Célja nem más, mint, hogy a bántalmazó az áldozatát uralma alatt tartsa.[9]

A jog nem tesz különbséget verés és verés között azon az alapon, hogy arra a nyílt utcán, a kocsmában vagy a családi otthonban kerül sor.

Ugyanakkor az eseteknek csak elenyészően kis hányadában indul büntetőeljárás. Ennek több oka van. Az asszony sokszor saját szégyeneként éli meg a történeteket, s ezért nem akar feljelentést tenni. Mivel minden oka megvan arra, hogy tartson a bántalmazó bosszújától, a még súlyosabb bántalmazástól, sokszor félelmében sem fordul a hatóságokhoz.[10]

Komoly dilemma, melyik lenne a helyes jogi megoldás: kötelezni kellene-e az orvost arra, hogy amennyiben a sérülések háttérében bántalmazást sejt, hivatalból feljelentést tegyen, avagy helyesebb lenne-e, ha az orvosi titoktartás ilyen esetekben is a legteljesebb mértékben érvényesülne. A hivatalból történő kötelező feljelentés rendszerének előnye az lenne, hogy minden egyes eset a rendőrség tudomására jutna és remény lenne arra, hogy a bántalmazó ennek hatására felhagy a további hasonló cselekményeivel. Ehhez azonban a családon belüli bűncselekményekkel kapcsolatos jogi, illetve hatósági felfogásunkat alapvetően kellene megváltoztatni.

Ugyanennek a megoldásnak, azaz a kötelező feljelentésnek a hátránya lenne, hogy a sérültek még kisebb számban jutnának orvosi segítséghez – vagy azért, mert még kevesebb elkövető „engedné el” áldozatát a rendelőbe vagy kórházba, vagy azért, mert az asszonyok félhíven elmenni, tartva a bántalmazó bosszújától.[11]

A családon belüli erőszakos cselekményeket igen nehéz bizonyítani, különösen akkor, ha a sértett megtagadja a vallomástételt, vagy nem működik együtt a hatóságokkal. Ezen cselekmények bizonyítására nem a sértetti vallomás az egyetlen lehetséges eszköz. Ilyen lehet a sértetten jól látható sérülések, amelyről látlelet, akár fényképfelvétel készíthető, a sértett elszagattott, gyakran vérrel szennyezett ruhája, amely tárgyi bizonyítékként lefoglalható.[12]

A családon belüli erőszakot elszenvedő nők jelenetős része igyekszik eltitkolni azt, ami vele történt, illetve legfeljebb családtagjainak, közeli ismerőseinek mondja el. Ritkán kerül hivatalos személy elé az erőszak ténye, ritkán kér valamilyen hatósági védelmet, eljárást az erőszakot elszenvedő nő.[13]

A férfi áldozattá válása

A közvélemény számára csak akkor lehetnek áldozatok a férfiak, ha már öregek és az elkövető nők fiatalabbak, esetleg gyengébb fizikumúak a férfiak, mint a nők.[14]

A bántalmazott férfiak többsége gyenge fizikumú, nőies típusú, akiknek a társa „amazon”. Ezek a férfiak agresszióra nem hajlamosak, átlagos felépítésű férfiokról van szó. A nőkhöz

hasonlóan a bántalmazott férfiak is nehezen adják fel addigi életüket, bántalmazójukat nem képesek elhagyni.[15]

A felnőtt párok között zajló konfliktusokban a női elkövetők és a férfi sértettek létezését nemcsak a magyar közvélemény, de a családon belüli erőszakkal foglalkozó szakemberek sem tartják fontosnak. Pedig az Országos Kriminológiai Intézet által végzett kutatás is alátámasztja, hogy létezik a családon belül férfiak sérelmére nők által elkövetett bűncselekmény. A férfiak sérelmére elkövetett bűncselekmények többsége testi erőszak, azok közül is az életveszélyes testi sértés és a súlyos testi sértés a jellemző.[16]

A cselekményt nem az elkövető nő, nem is a sértett férfi, hanem az orvos vagy a szomszéd jelenti be. Az elkövető nők első vallomásukban tagadják a rendőröknek cselekményük szándékosságát. A nők első sorban súlyos testi sértést vagy ölést követnek el a férfiakon.

Kimutatásokból megállapítható, hogy az élettársak sokkal nagyobb számban válnak emberölés áldozatává, mint a férjek.[17]

A távoltartás

A családon belüli erőszak az elmúlt néhány évben a nemzetközi szervek figyelmének középpontjába került, s a hazai jogalkotás terén is nagyobb hangsúlyt kapott. A családon belül elkövetett bűncselekmények tipikus következménye, hogy a sértett igyekszik elhagyni a számára veszélyt jelentő közös otthont, nem egyszer tovább nehezítve saját körülményeit. Ezt a visszas helyzetet kívánta orvosolni az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Emberi Jogi Bizottsága, amikor 1996-ban kiadott egy családon belüli erőszakkal kapcsolatos jogalkotási modellt, amely a távoltartást célzó egyoldalú ideiglenes korlátozó végzés és védelmi végzés kibocsátásának a szabályait is tartalmazta.

A 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásban alkalmazható személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések körét bővítette, amikor lehetővé tette a terhelttel szemben a távoltartás elrendelését.[18]

A távoltartást a magyar büntetőeljárásba a családon belüli erőszak elleni harc egyik hatékony fegyvereként kívánták bevezetni, s e küzdelem során a magyar jogalkotó mindvégig az osztrák rendszert tekintette mintának. A büntetőeljárás során elrendelhető távoltartás nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, hiszen egyáltalán nem nyújtott gyors és hathatós segítséget az áldozatoknak, így a hiányosságok pótlására született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvény.[19]

A terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. A távoltartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni. A meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó-és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlás során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani. Tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen. A távoltartás szabályainak szándékos megszegése esetén – és utólag sem mentheti ki magát a Büntetőeljárásról szóló törvény lehetővé teszi az enyhébb kötelességszegés esetén a rendbíróság kiszabását, súlyosabb esetben az előzetes letartóztatás elrendelését. A távoltartás csak szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén rendelhető el. Ezeknél a magatartásformáknál viszont a megalapozott gyanú fennállását rendkívül nehéz bizonyítani, főleg, ha súlyos sérülésekkel nem, „csupán” lelki terrorral vagy kisebb horzsolásokkal járnak.[20]

A távoltartást a bíróság tiztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el.

A távoltartás elrendelését indítványozhatja:

- az ügyész,

- a magánvádló,
- a pótmagánvádló,
- a sértett,
- a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes sértett törvényes képviselője, valamint
- a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője.[21]

Lehetőség van még ideiglenes megelőző távoltartás, valamint megelőző távoltartás elrendelésére, melynek szabályait a 2009. évi LXXII. törvény szabályozza. Az ideiglenes megelőző távoltartás, illetve a megelőző távoltartás a hatályát veszti, ha a bántalmazó ellen indított büntetőeljáráásban a bíróság távoltartást rendel el.

Az ideiglenes megelőző távoltartással összefüggő eljárásra a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) rendelkezéseit a 2009. évi LXXII. törvénybe foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A vonatkozó törvény alapján a rendőr hivatalból köteles a hozzátartozók közötti erőszak miatt tett bejelentéskor a helyszínen ideiglenes megelőző távoltartási határozatot hozni. A távoltartásidőtartalma 72 óra. A megelőző távoltartás elrendeléséről bíróság nemperes eljárásban dönt. Időtartalma 30 nap. Elrendelését a rendőrség hivatalból kezdeményezheti, ha megelőzően már ideiglenes megelőző távoltartást rendelt el, de kezdeményezheti a bántalmazott illetve a bántalmazottnak a Polgári törvénykönyv 685.§ b.) pontjában meghatározott közeli hozzátartozója és hozzátartozója.[22]

Általános jogi szabályozás

Az Alaptörvény különböző paragrafusai biztosítják a családon belüli erőszak sértettjeinek emberi jogait és védelmét, amelyet az állam garantál.

II. cikk kimondja, hogy „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

III. cikk (1) bekezdése alapján „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem.”

XV. cikk (3) bekezdés a nők és a férfiak egyenjogúságáról szól.

A jogvédelmet az Alkotmánybíróság felügyeli, az ombudsman a jogszabályok megvalósításával kapcsolatos hatósági visszaélések kivizsgálásával, az igazságszolgáltatási rendszer pedig az egyedi jogsértések feltárására és büntetésére hivatott.[23]

Az új Büntető törvénykönyv

Az Országgyűlés elfogadta a 2013. július 1-jén hatályba lépő új Büntető törvénykönyvet a 2012. évi C. törvényt, amelyből egy módosító javaslat miatt kikerült a lelki bántalmazás büntethetőségét lehetővé tevő paragrafus.

A „Együtt élők közötti lelki bántalmazás” című passzus többek közt kimondta, hogy egy évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható az, aki annak érdekében, hogy a vele egy háztartásban élő házastársa, élettársa, rokona, illetve gyermeke vagy gondozottja valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön, rendszeresen olyan erőszakos magatartást tanúsít, amely a sértettnek lelki szenvedést okoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg. A lelki bántalmazás csak magánindítványra lett volna büntethető.

Azért javasolták törölni a lelki bántalmazás büntethetőségét az új kódexből, mert a tényállás elemei más bűncselekményeknél is megtalálható, ráadásul nem felel meg a normavilágosság követelményének, továbbá nehezen elképzelhető, hogy az elkövető úgy tud erőszakos magatartással lelki sérelmet okozni, hogy közben más bűncselekményt nem valósít meg.

Az együtt élők sérelmére elkövetett kihágások, illetve az erőszakos magatartás üldözésére jelenleg is, és az új törvényben is adva vannak a szabályok. Ilyen például a kényszerítés, a

zaklatás és a testi sértés tényállásai, amelyek ráadásul nagyobb védelmet biztosítanak a sértettnek.[24]

A családon belüli erőszak kezelésével kapcsolatos közbiztonsági feladatok

Ha a családon belüli erőszak körébe tartozó, személy elleni erőszakos cselekmény miatt érkezik bejelentés, a rendőr kötelese a helyszínen haladéktalanul megjelenni.

Intézkedés foganatosítása céljából a rendőr a magánlakásba a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. Törvény 39. §-ában foglaltak figyelembevételével léphet be.

Jogsértés észlelése esetén a rendőr intézkedjen a jogellenes állapot megszakítására és a további jogsértés megelőzésére, a felek indulatának lecsillapítására, a törvényes rend helyreállítására.

Az intézkedő rendőr:

- nyomatékosan hívja fel a felek figyelmét a jogsértő magatartás továbbfolytatásától való tartózkodásra, a társadalmilag elfogadott együttélési szabályok betartására,
- szükség esetén intézkedjen a sérültek ellátására,
- törekedjen a cselekmény indítékát képező konfliktus megismerésére, de ne tegyen kísérletet annak megoldására,
- tájékoztassa az érintetteket a rendelkezésükre álló jogérvényesítési lehetőségekről, segítő szolgáltatásokról, illetve szervezetekről, menedékházak, anyaotthonok igénybevételének lehetőségeiről.

A rendőri intézkedést az elfogulatlanság és pártatlanság jellemezza.

A bántalmazás bizonyíthatósága érdekében:

- külön-külön hallgassa meg a feleket és a helyszínen tartózkodó más személyeket, különös tekintettel a korábbi hasonló cselekmények megismerésére, feltárására. Kísérletet tegyen tisztázni, hogy rendszeres, folyamat jellegű erőszakról, vagy alkalmi, indulati cselekményről van-e szó. Ha az Rtv. 33. §-ában foglalt feltételek fennállnak, a bántalmazó elszámoltatását a Rendőrség objektumában kell elvégezni.
- tekintse át a helyszíni körülményeket, legyen figyelemmel a bántalmazás esetleges látható jelein túl az ott tartózkodók hangulati-érzelmi állapotára is,
- végezzen adatgyűjtést, tanúkutatást
- intézkedjen a bizonyítási eszközök felkutatására és biztosításra.

A rendőr az intézkedéseiről készítsen jelentést, amelyet a szolgálat befejezését követően a beszámoltató parancsnokának adjon át.

Ha a törvényi feltételek fennállnak, a bántalmazót elő kell állítani, őrizetbe kell venni, illetőleg kezdeményezni kell előzetes letartóztatását. Az előzetes letartóztatás kezdeményezésekor az ügyészt tájékoztatni kell azokról a körülményekről is, amelyek a további fizikai bántalmazás veszélyét valószínűsítik, illetve amelyek alapján feltételezhető, hogy a büntetőeljárás sikeres lefolytatását a gyanúsított meghiúsítaná. Az előállítás és az őrizetbe vétel megszüntetéséről minden esetben, előzetes letartóztatás megszüntetéséről akkor, ha arról a Rendőrség az ügyész, vagy a bíróság értesítése alapján tudomást szerez, a családon belüli erőszak áldozatát – a szabadlábra helyezést megelőző lehető legkorábbi időpontban – rövid úton értesíteni kell. Tájékoztatni kell továbbá arról is, hogy milyen lehetőségei vannak, amennyiben biztonságát veszélyben érzi.

A családon belüli erőszak fogalomkörébe tartozó bűncselekmény alapos gyanúja esetén a nyomozást haladéktalanul el kell rendelni. Ezt megelőzően, illetve ezt követően – amennyiben indokolt és feltételei fennállnak – a titkos információgyűjtés eszköztárát is igénybe kell venni. Ha az eljárás megindításához magánindítvány szükséges, ennek megtétele tárgyában soron kívül nyilatkoztatni kell a jogosultat. Abban az esetben, ha a sértett kiskorú és a törvényes képviselőjével érdekellentétben áll a Btk. 31.§. (3) bekezdése értelmében a magánindítvány előterjesztése kérdésében a gyámhatóságot meg kell keresni.

A családon belüli erőszak körébe tartozó bűncselekmény helyszínén a bizonyítás érdekében szemlét kell tartani. Ennek során fel kell kutatni a bizonyítás eszközeit és azokat szakszerűen rögzíteni kell, különös tekintettel a közvetett tárgyi bizonyítékokra. A helyszínt lehetőleg videofelvételen is rögzíteni kell.

Ha indokolt az eljárásba szaktanácsadóként, illetve szakértőként pszichológust kell bevonni.

Ha a rendőri intézkedés, illetőleg a büntető-, vagy államigazgatási eljárás során kiskorú veszélyeztetettsége állapítható meg, a rendszeresített adatlap megküldésével haladéktalanul jelzést kell adni a gyermekjóléti szolgálatnak.

A kiskorút súlyosan veszélyeztető ok miatt, továbbá a kiskorú önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén haladéktalanul hatósági eljárást kell kezdeményezni a gyámhatóságnál, ha a jelzett körülmények miatti eljárás nem a Rendőrség hatáskörébe tartozik. Haladéktalanul büntető, vagy szabálysértési eljárást kell indítani a kiskorú bántalmazása, súlyos elhanyagolása, illetőleg egyéb más, a kiskorút súlyosan veszélyeztető ok fennállása esetén, ha annak kezelése a Rendőrség hatáskörébe tartozik. Ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges, a Rendőrség a kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről határozhat, továbbá meghatározott esetekben a kiskorú védelembe vétele érdekében értesíti a települési önkormányzat jegyzőjét.[25]

Nemzetközi dokumentumok

A családon belüli erőszak fogalmának a nemzetközösségek szintjén való megjelenése előtt, alapvető emberi jogi dokumentumok születtek. Ezek tartalmazták a családdal kapcsolatos jogokat, a nemek közötti hátrányos megkülönböztetés tilalmát, a nők és a gyermekek jogait, az emberkereskedelem tilalmát és sok más fontos kérdést. Ezzel megteremtették azt az emberi jogi bázist, amelyre felépülhetett a családon belüli erőszak elleni nemzetközi küzdelem. A következő lépést a nők, az idősek és a gyermekek jogaira koncentrááló nemzetközi dokumentumok jelentették.

A nők emberi jogi helyzetének javulásban jelentős állomás volt a „Nőkkel Szembeni Diszkrimináció Minden Formájának Felszámolásáról” szóló 1979. december 18-án, New Yorkban elfogadott egyezmény.

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye meghatározza a gyermek fogalmát és megfogalmazza a gyermekek jogait.[26]

1996. februárjában az Egyesült Nemzetek Szervezetének Gazdasági és Szociális Tanácsa „A családon belüli erőszakra vonatkozó modellértékű jogszabályok-alkotás kerete” címmel jelentést fogadott el, mely megfogalmazta a családon belüli erőszak fogalmát: „az az erőszak, amelyet a nőkkel szemben a család és az interperszonális kapcsolatrendszer keretében követnek el.”[27]

Szabályozási modellek

Duluth modell

Az USA Minnesota államának Duluth nevű városáról kapta az elnevezését, ahol a helyi civil társadalom kezdeményezésére komplex stratégiát alakítottak ki a családon belüli erőszak problémájának kezelésére. Az USA tagállamainak többségében 1977-ig addig nem tudott a feleség távoltartási rendelkezést kérni erőszakos férjével szemben, amíg el nem indította a házassági bontópert. Leglényegesebb reformnak számított, hogy 1987-től a családon belüli erőszak elleni fellépés szabályai az élettársi viszonyban élő, az elvált vagy különélő nők számára is védelmet nyújtanak. Kezdetben a rendőrség ritkán alkalmazott letartóztatást a családon belüli erőszak esetén. A magas látencia már kezdetektől megkérdőjelezte a letartóztatást. A büntetőeljárás lezárásaként ritkán született szabadságvesztés tartalmú büntetés. Az ügyészség is nehézségekkel küzdött a családon belüli erőszak felderítését

illetően, főként a bizonyítási nehézségek, az áldozat együttműködésének hiánya, a magánélet szentségének elve miatt. A kilencvenes évekre több államban is átalakították a szigorú jogszabályokat, eltörölték a bontóper megindításának követelményét, mint az elkövetővel szembeni távoltartó rendelkezés kibocsátásának előfeltételét. A reformok célja a bántalmazó megbüntetése, őrizetbe vétele, a bántalmazó kezelése, továbbá az áldozat biztonságáról való gondoskodás, a sértett megerősítése, érdekében való beavatkozás.[28]

Az osztrák modell

Ausztriában 1997. május 1-jén lépett hatályba „A családon belüli erőszakkal szembeni védelemről szóló szövetségi törvény”. Ez felhatalmazta a rendőrséget arra, hogy kitiltsa a családját bántalmazó elkövetőt a családi otthonból, eltiltsa a sértett környezetének látogatásától. A kitiltott személy a kitiltás hatálya alatt nem térhet vissza az ingatlanba. A magánéletbe való beavatkozásnak az arányosság elvének meg kell, hogy feleljen. A lakáskulcsot elveszik az elkövetőtől, de lehetővé teszik, hogy ruháit összepakolja. Ha valamilyen okból be kell lépnie a lakásába, azt csak rendőr jelenlétében teheti. Amennyiben megszegi az előírásokat pénzbírsággal, vagy ha az végrehajthatatlan elzárással büntetendő. A családi otthonon belüli erőszak többé nem magán vagy családi ügy, hanem közügy.[29]

Az egyes európai államok gyakorlata

Az Európa Tanács tagállamaiban a családon belüli erőszak elleni fokozott fellépés általánosnak mondható, a szabályozás azonban igen színes képet mutat.

Benelux államok:

Belgiumban nincs külön büntetőjogi tényállás a családon belüli erőszakra, de a Családon belüli erőszakra szóló törvény értelmében az elkövető és a sértett közötti családi kapcsolat a büntető törvénykönyv meghatározott szakaszai esetében minősítő körülménynek minősül.

Családon belüli erőszak esetén a bíró a házastársak átmeneti különüléséről dönthet, azaz felfüggesztheti a házassági életközösséget és megtilthatja bármelyik félnek a közös otthonukba történő belépést. Ha a másik fél megszegi ezen rendelkezést, magánlaksértést követ el.

Hollandiában nem találunk külön normát vagy büntetőjogi tényállás a családon belüli erőszakra. Egy reformfolyamat eredményeként a jogrendszert a luxemburgihoz hasonló módon átalakították, azzal az eltéréssel, hogy nincs távoltartás.

Luxemburgban az 1999-ben tartott reform keretében módosításra kerültek az alapvető törvények, melynek eredményeként a rendőrségnek kibővültek a jogosítványai egy úgynevezett adminisztratív rendőri intézkedéssel, ami tizennégy napos távoltartásra ad lehetőséget az áldozat védelme érdekében.

Egyesült Királyság:

A családon belüli erőszak során elkövetett bűncselekményekre az 1861. évi „Személy elleni bűncselekményekről” szóló törvény, illetve a zaklatással szembeni védelemről szóló jogszabály alkalmazható.

Zaklatás esetén a sértett egyaránt fordulhat polgári és büntetőbíróhoz, az előbbi esetben kártérítést is kérhet. Az eljárás során úgynevezett korlátozó határozatot hozhat mind a polgári mind a büntetőbíró. A korlátozó határozatban foglaltak megszegése szabadságvesztéssel szankcionálandó.

A Családjogi törvényben is található rendelkezés a családon belüli erőszakra. A sértett olyan határozat kérhet a bíróságtól, amely védelmet biztosít az erőszak ellen.

Franciaország:

A francia büntetőjog a családon belüli erőszakot speciális bűncselekménynek tekinti. A büntető törvénykönyv egy sor olyan erőszakos bűncselekményt szabályoz, amelyek súlyosabban büntetendők, ha a cselekmény elkövetője a sértett házastársa vagy partnere.

A büntetőeljárás során, már az ítélet meghozatala előtt lehetőség van az elkövetőnek a családi otthonból való eltávolítására, a sértettel történő kapcsolattartás eltiltására. Ezen tilalmak betartását ellenőrzik és megsértését szankcionálják.

A polgári jogban lehetőség van átmeneti, illetve sürgősségi intézkedés elrendelésére házassági bontóperben.

Írország:

A családon belüli erőszak minden olyan fizikai, szexuális vagy pszichikai erőszak, amely valamely családtag biztonságát vagy jólétét veszélyezteti. A családon belüli erőszak elleni fellépést távoltartó, biztonsági és védelmi intézkedések szolgálják.

A távoltartás kötelezi az elkövetőt a közös otthona elhagyására és megtiltja az abba való belépést.

1996. március 27.-én életbe lépett a családon belüli erőszakra szóló törvény, amely változásokat hozott. Kiterjeszti a távoltartás alkalmazásának intézményét az élettársra és a felnőtt gyermek szüleire. Bevezetésre került a biztonsági végzés intézménye, amely védi a háztartás minden tagját. Ez a végzés nem kötelezi az elkövetőt a családi otthon elhagyására, de megtiltja számára a további erőszakot vagy az azzal való fenyegetést. A végzés megszegése pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel is büntethető.

Lengyelország:

A Lengyel büntető törvénykönyv sui generis bűncselekményként definiálja a családon belüli erőszakot.

Németország:

A családon belüli erőszakra a büntető törvénykönyv erőszakos cselekményekre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

Portugália:

A portugál büntetőjog a lengyelhez hasonlóan sui generis bűncselekménynek tekinti a családon belüli erőszakot. Védelmi és távoltartó végzésre is lehetőség van, így az elkövető a közös otthonból kizárható, kapcsolattartástól eltiltható. A sértett az elkövetőtől kompenzációt kérhet.

Svédország:

Törvényt alkottak a nők elleni erőszakra, korlátozó intézkedés alkalmazásáról is sor kerülhet, melynek megszegése pénzbüntetést vagy szabadságvesztést von maga után.

A fentiek alapján megállapítható, hogy igen sokféle megoldással találkozhatunk a családon belüli erőszak elleni fellépés jogi modelljét illetően. Egyetlen megoldás sem tekinthető általánosan alkalmazandónak. Nem létezik a családon belüli erőszak elleni harc „csodafegyvere”. [30]

Záró gondolatok

Véleményem szerint a családon belüli erőszak, olyan speciális sajátosságokkal rendelkezik, melyek indokoltá tennék más erőszakos bűncselekményektől való megkülönböztetését.

Az azonban megállapítható, hogy kizárólag jogszabályok útján nem lehet megfelelően fellépni a családon belüli erőszak elkövetőivel szemben és a távoltartás intézménye sem nyújt megfelelő védelmet a sértettek számára. Szükséges volna egy átfogó, minden területre kiterjedő szabályozásra, valamint változtatni kellene azon a szemléletmódon, hogy nem magánügyről van szó.

A családon belüli erőszak bizonyíthatóságát megnehezíti a magas látencia és a segítségkérés elmaradása.

Megállapítható, hogy Magyarországon még a huszonegyedik századra sem alakult ki olyan szintű szabályozási rendszer, amely képes lenne hatékonyan fellépni a családon belüli erőszak ellen. A távollattás intézményének bevezetése sem jelent megfelelő védelmet a sértettek számára, annak ellenére, hogy olyan külföldi mintákat sikerült áttemelni a magyar jogrendszerbe, amelyek már más államokban jól beváltak.

Egy hatékony intézményrendszer felállítását számos nemzetközi dokumentum is szorgalmazza, a külföldi példák tanulmányozása után ez a folyamat Magyarországon a büntető eljárásról szóló törvény módosításával, a távollattásról szóló törvény megalkotásával, illetőleg a távollattás intézményének a büntetőeljárásról szóló törvénybe való beemelésével valósult meg.

Mindezt összevetve Magyarország jó úton halad a jogintézmény átalakításában, és ha így folytatja teljesülnek a nemzetközileg elvárt kritériumok.

Nagyobb figyelmet kellene fordítani a családon belül elkövetett bántalmazásokra, nem szabad hagyni, hogy szégyelljék a sértettek a történeteket és biztatni, hogy merjenek segítséget kérni. Ezért véleményem szerint a hatóságnak nagyobb teret kellene adni, az ilyen ügyekben, továbbá nagyobb összefogásra és együttműködésre van szükség.

Domestic violence – Summary

There have been different theories concerning the reasons of domestic violence and abuse.

The court as well as the police can call for restraining, which is especially established for preventing the repetition of the domestic violence.

For the treatment of the above mentioned problem there have been founded two models: the Duluth and the Austrian model.

In the memberstates of the European Committee it can be said that the strong front against the domestic violence is quite general, but the regulation is very diverse which means there is no silver bullet in the fight against it.

Irodalomjegyzék

Jogszabályok:

- 1998. évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról 138/B§ (1-2) bekezdés
- 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattásról 5.§(7), 6.§, 13.§, 14§ (1), 16.§ (2)
- Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003 (III.27.) ORFK Intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására
- Magyarország Alaptörvénye II. cikk, III. cikk (1), XV. cikk (3)

Könyvek, tanulmányok:

- Alföldi Ágnes Dóra: A családon belüli erőszak megítélése és megelőzésének eszközei a magyar és az európai uniós jogban. <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi47.html> (letöltés ideje: 2013-01-30)
- Bíró Gyula: Kriminálisztika, Debreceni Egyetem ÁJK, Lícium-ART Könyvkiadó Kft., Debrecen 2010.
- Családi iszonyok: a családi erőszak kriminológiai vizsgálata szerkesztő: Virág György, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2005, Fehér Lenke: Családon belüli erőszak – nemzetközi dokumentumok és gyakorlat
- Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás, Complex, Budapest 2007.
- Gerd Johnsson – Latham: Patriarchális erőszak – Támadás az emberi biztonság ellen Budapest, 2007.

- Kriminológia – Szakkriminológia szerkesztők: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós, Complex, Budapest 2006, Virág György: Családon belüli erőszak.
- Miért marad??? A családon belüli erőszak: a feleség-és gyermekbántalmazás Hogyan segíthetünk? NANE Egyesület 1999.
- Morvai Krisztina: Terror a családban – A feleségbántalmazás és a jog, Kossuth Kiadó, 1998.
- Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok, a családon belüli erőszak férfi szereplői, BM Kiadó 2005.
- Tóth Olga: Erőszak a családban TÁRKI Társadalomtudományi Tanulmányok 12. Budapest 1999. június.

Internet:

- http://www.lelkititkaink.hu/csaladon_beluli_eroszak.html (letöltés ideje:2013.01.30.)
- szociologiaszak.uni-miskolc.hu/.../csaladon_beluli_eroszak.ppt
- http://www.police.hu/komarom/bunmegelozes/kom_091015_06/kom_101004_01.html (letöltés ideje: 2013.01.30.)
- http://www.debrecenijogimuhely.hu/aktualis_szam/3_2013/tavoltartas_osztrak_mintara/ Tóth Andrea Noémi: Távoltartás osztrák mintára
- <http://fn.hir24.hu/itthon/2012/06/27/bizonyithatatlan-a-lelki-terror/?action=PrintPage> (letöltés ideje:2013-02-02)

* Hallgató, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

- [1] Alföldi Ágnes Dóra: A családon belüli erőszak megítélése és megelőzésének eszközei a magyar és az európai uniós jogban. <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi47.html> (letöltés ideje: 2013-01-30)
- [2] http://www.lelkititkaink.hu/csaladon_beluli_eroszak.html (letöltés ideje:2013.01.30.)
- [3] szociologiaszak.uni-miskolc.hu/.../csaladon_beluli_eroszak.ppt
- [4] Kriminológia- Szakkriminológia szerkesztők: Gönczöl Katalin-Kerezsi Klára- Korinek László-Lévay Miklós, Complex, Budapest 2006, Virág György: Családon belüli erőszak 389-391.
- [5] http://www.police.hu/komarom/bunmegelozes/kom_091015_06/kom_101004_01.html (letöltés ideje: 2013.01.30.)
- [6] Miért marad??? A családon belüli erőszak: a feleség-és gyermekbántalmazás Hogyan segíthetünk? NANE Egyesület 1999. 20.
- [7] Miért marad??? i.m. 25-26.
- [8] Gerd Johnsson –Latham: Patriarchális erőszak- Támadás az emberi biztonság ellen Budapest, 2007, 11.
- [9] Morvai Krisztina: Terror a családban- A feleségbántalmazás és a jog, Kossuth Kiadó, 1998, 11-12.
- [10] Morvai Krisztina i.m. 72.
- [11] Morvai Krisztina i.m. 86.
- [12] Morvai Krisztina i. m. 155.
- [13] Tóth Olga: Erőszak a családban TÁRKI Társadalomtudományi Tanulmányok 12. Budapest 1999. június, 33.
- [14] Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok, a családon belüli erőszak férfi szereplői, BM Kiadó 2005, 77.
- [15] Tamási Erzsébet: i.m. 88.
- [16] Tamási Erzsébet i.m. 95-97.
- [17] Tamási Erzsébet i.m. 116-120.

- [18] Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás, Complex, Budapest 2007, 168-169.
- [19] http://www.debrecenijogimuhely.hu/aktualis_szam/3_2013/tavoltartas_osztrak_mintara/
Tóth Andrea Noémi: Távoltartás osztrak mintára?
- [20] Bíró Gyula: Kriminálisztika, Debreceni Egyetem ÁJK, Lícium-ART Könyvkiadó Kft., Debrecen 2010, 150-151.
- [21] 1998. évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról 138/B § (1-2) bekezdése
- [22] 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról 5. § (7), 6. §, 13. §, 14. § (1), 16. § (2).
- [23] Tamási Erzsébet i.m. 180., Magyarország Alaptörvénye II. cikk, III. cikk (1), XV. cikk (3).
- [24] <http://fn.hir24.hu/itthon/2012/06/27/bizonyithatlan-a-lelki-terror/?action=PrintPage> (letöltés ideje:2013-02-02)
- [25] Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003 (III.27.) ORFK Intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.
- [26] Családi iszonyok: a családi erőszak kriminológiai vizsgálata szerkesztő: Virág György, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2005, Fehér Lenke: Családon belüli erőszak- nemzetközi dokumentumok és gyakorlat 87-92.
- [27] Családi iszonyok i.m. 97.
- [28] Családi iszonyok: i.m. 99-101.
- [29] Családi iszonyok i.m. 102-103.
- [30] Családi iszonyok i.m. 104-111.